

О.М. Уманська

**РОЗУМУ І СЕРЦЮ МАЛЕНЬКОЇ ДИТИНИ —
НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО РІДНОЇ УКРАЇНИ!**

Навчально-методичний збірник

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА - БОГДАН

УДК 373.2
ББК 74.102
У52

Рецензенти:
методист НМЦ управління освіти міської ради м. Маріуполя
Упир Тетяна Іллівна;
методист НМЦ управління освіти міської ради м. Маріуполя
Мороз Валентина Олегівна;
методист ДНЗ №165
Плотнікова Таїсія Миколаївна;
завідувач ДНЗ № 165
Зайцева Світлана Вікторівна

*Затверджено рішенням Методичної ради Маріупольського міського методичного кабінету
(Протокол №4 від 29.04.2010)*

Уманська О.М.

У52 Розуму і серцю маленької дитини — народне мистецтво рідної України : навчально-методичний збірник / О.М. Уманська. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2015. — 104 с.

ISBN 978-966-10-2787-8

Посібник укладено відповідно до освітньої лінії «Дитина у світі культури» Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція).

Навчально-методичний збірник містить орієнтовне планування, конспекти занять з декоративно-прикладного мистецтва (ліплення, аплікація, малювання) з дітьми четвертого року життя. У посібнику представлені зразки видів декоративної зображувальної діяльності вихователя-методиста Педус В.В.

УДК 373.2
ББК 74.102

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

Вступне слово

«Навчання — це одна із пелюсток тієї квітки, яка називається вихованням.»

В.О. Сухомлинський

Формування художньо-естетичної компетентності та розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку в процесі ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом України є одним із провідних засобів виховання.

Визначити зміст роботи щодо ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом України допомагає звернення до ідей видатного педагога С.Ф. Русової, яка запропонувала систему принципів побудови українського дитячого садка, визначила характерну рису народу і його духовності — багату естетичну творчість, зробила висновок: «...все виховання має бути позначене мистецтвом, естетичним сприйманням, емоціями». Саме народне мистецтво, за визначенням Н.П. Сакуліної, є життєстверджуючим по колориту, живим та динамічним по малюнку, реалістичним у образах, бере у полон та зачаровує дітей, відповідає їх естетичним почуттям.

Зміни, які відбулися у суспільному та духовному житті України, викликали необхідність осмислити та переглянути засоби формування художньої компетентності дітей дошкільного віку, збагачення їх досвіду, виховання національної свідомості.

Багаторічною педагогічною практикою дошкільних закладів найбільш раціональною формою організації освітньо-виховного процесу визначено заняття. Проведення занять потребує спеціальної взаємопов'язаної системи, вимагає від вихователів забезпечення дітей реалістичними нормами народного мистецтва для самостійного створення нових образів у продуктивних видах діяльності.

Пропонований збірник містить планування, конспекти занять, зразки виробів, забезпечує керівництво зображувальною діяльністю дітей четвертого року життя протягом навчального року щодо ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом України та творами народних майстрів згідно освітньої лінії «Дитина у світі культури» Базового компонента дошкільної освіти.

Система планування передбачає: об'єм, поетапність формування знань та навичок дошкільників у процесі цілеспрямованого навчання; характерні особливості народних промыслів України; звичаї, обряди, свята, пов'язані з етнокалендарем; емоційно-насичене середовище ДНЗ щодо ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом України.

Система планування забезпечує циклічність занять, пов'язаних однією темою та освітніми завданнями.

Зазначені напрямки та їх зміст подано у доступних для молодшого дошкільного віку формах та обсягах, містять навчальні, розвивальні та виховні функції.

Пропоноване планування допоможе вихователям вирішити наступні завдання:

- Формувати у дітей художню компетентність, потребу у пізнанні, готовність навчитися розуміти призначення, красу виробів майстрів народної творчості та народних промыслів України.

- Удосконалити зміст, форми та методи передачі дітям норм реалістичного декоративного мистецтва на заняттях з ліплення, аплікації та малювання.

- Працювати над розвитком здібностей до зображувальної діяльності (зорове сприйняття, образне мислення, багату уяву, вправність руки) та індивідуальних можливостей дітей.

- Поєднати завдання, зміст занять з декоративних ліплення, аплікації, малювання з поглибленням знань про гончарство, килимарство, петриківський розпис, народну іграшку, вишивку.

Провідною ідеєю автора є спроба передати дітям наукові знання про народне декоративне мистецтво України за допомогою придуманих нею казочок, оповідок, лялькових та іграшкових вистав; об'єднати освітні завдання зображувальної діяльності з народним декоративним мистецтвом рідної України, наповнити процес навчання конкретним образним змістом, зробити пізнання малятами світу українського народного декоративного мистецтва цікавим, зрозумілим, емоційним та бажаним.

ВЕРЕСЕНЬ

План ознайомлення дітей четвертого року життя з декоративно-прикладним мистецтвом України

Напрямок	Вид діяльності	Тема	Програмовий зміст
<p>«Хто золоті руки має — того кожний поважає».</p> <p>Мета. Продемонструвати дітям вироби народних майстрів: вишивальниць, гончарів, бондарів, ковалів, шевців, ознайомити зі звичаєм майстрів святкувати починок у роботі.</p>	Ліплення	«Буде свічечка горіти і робота в нас кипіти!»	<p>Вчити передавати об'ємну форму свічки.</p> <p>Закріпити прийоми розкочування шматочка глини, обстежування форми свічки.</p> <p>Виховувати здатність милуватися виробами народних майстрів.</p>
	Аплікація	«Щоб не стомились оченята — розставимо свічки, малята!»	<p>Вчити визначати зором та руками зовнішні ознаки заздалегідь підготовлених вихователем елементів зображення (свічок, різних за висотою).</p> <p>Закріпити порядок розміщення елементів композиції на аркуші паперу.</p> <p>Виховувати сміливість у виконанні завдання на послідовне збільшення та зменшення елементів у декоративній композиції (від одного до трьох і навпаки) стосовно їх розміщення на аркуші паперу.</p>
	Малювання	«Вогник свічки силу має — нас до праці закликає!»	<p>Вчити оволодівати прийомом роботи в зазначеному виді техніки зображення мазка («Запалимо рівний вогник свічки»).</p> <p>Формувати здібності установлювати схожість між реальними предметами та їх графічним зображенням на основі співставлення найбільш важливих ознак (форма, колір, положення у просторі).</p> <p>Виховувати стійкий інтерес до зображувальної діяльності, надаючи дітям можливість відтворювати в малюнку найбільш притаманні ознаки предмета (свічки).</p>
	Творча діяльність	Гра «Засиджини». Творче завдання «Свічечка горить на підвіконні!»	<p>Познайомити дітей зі звичаєм народних майстрів святкувати починок у роботі.</p> <p>Закріпити знання про фон, на якому розміщення свічки буде вдалим.</p>

Заняття № 1

Ліплення

Тема. «Буде свічечка горіти і робота в нас кипіти» (народні майстри).

Програмовий зміст. Звертати увагу дітей на красу художніх виробів в інтер'єрі приміщення групи. Ознайомити зі звичаєм українських народних майстрів розпочинати роботу святково, урочисто (влаштувати Свято свічки 14 вересня). Вчити передавати об'ємну форму свічечки, розкочуючи шматочок глини у циліндричну форму (розкочування у форму, яка нагадує стовпчик). Закріпити вміння користуватись раціональним прийомом обстеження форми свічечки (рух руки по контуру). Виховувати здатність милуватися виробами народних майстрів, бажання прикрашати приміщення групи та домашні оселі.

Обладнання. Вироби народних майстрів, які розташовано на яворівських каталочках (опішненькі іграшки-монетки, свистунці; вишиті рушнички, петриківські пташки, дерев'яні кухлики, смугасті вовняні килимки, сирні коники); глина, дощечки для ліплення, стеки, поролонові серветки для змочування рук, серветки з тканини для витирання рук, демонстраційні дощечки; фартушки, бджілка; свічки, свічка-зразок.

Попередня робота. Гра-зустріч «Вдома улюблені іграшки, речі дітей засумували — зібрались та до садочка попрямували!»

Мета. Завчасно попереджати труднощі адаптаційного періоду, знижувати рівень занепокоєння дітей від розлуки з рідними, звичним домашнім оточенням.

(Вихователь та бабуся заздалегідь підготували та розташували на яворівських каталочках улюблені іграшки, речі дітей. Вихователь запрошує до групи батьків дітей, які потребують допомоги у попередженні та подоланні труднощів адаптаційного періоду. Діти розташовуються за бажанням. Вихователь та бабуся Олена сідають біля дітей.)

Вихователь:

До садочка рідні люди — матусі, бабусі завітали,
дітки на колінця («на ручки») до них посідали.

До групи раненько бабусенька Олена прийшла,
та багато цікавинок на каталочках привезла!

Бабусенька Олена онукам лагідно всміхається...

Отже, для маленьких гра-розвага починається!

(Бабуся Олена вказує на іграшки, речі, які розташовано на каталочках (потязі).)

Бабуся Олена:

Доброго дня! Бачу — онукам добре у садочку —
малята спільно грають у гральному куточку.

Онуки вдома іграшки, речі свої залишають,
та без них зранку до садочка вирушають!

Вдома улюблені речі, іграшки засумували —
хутко зібрались, до садочка попрямували!

(Бабуся Олена вказує на іграшки, речі, почергово наближає їх до дітей.)

Вихователь говорить, діючи іграшками.

Рушнички:

Ми — рушнички! Нас ниточками вишивали,
на день народження маляткам подарували.

Дітки, у разі потреби, водичкою вмивалися,
рушничками ретельно, насухо витиралися.

Покажіть нам, які у садочку рушнички маєте.

А користуватись рушничками не забуваєте?

(Діти показують, розміщують рушнички, розглядають вишиті на них візерунки.)

Ложки:

Ми — ложки дерев'яні! Нас різьбярі повирізали,
а майстрині квіточками, листочками розписали!

Ми у сімейному веселому оркестрові виступали,
на нас грали-вигравали — так маляток розважали!

Діти! Хутко вставайте, розглядайте, розбирайте...

Музиканти! Красиві звуки видобувайте-грайте!

(Діти ідуть, розглядають ложки, розбирають, видобувають звуки.)

Керамічні дзвіночки (іграшки-інструменти):

Ми — дзвіночки! Зліпили нас для сина та дочки!

З нами гралися — забавлялися до пізньої нічки!

Прохаємо: «Дзвіночки, до гри-розваги візьміть, казочками, звірятами, іграшками нас звеселіть!»

Запрошуємо веселими дзвіночками погратися — з матусями, бабусями, друзями порозважатися!

(Дорослі залучають дітей до способів гри на керамічних іграшках-інструментах-дзвіночках, дерев'яних ложках під супровід на киталт «Гра з дзвіночком», муз. А. Філіпенка.)

Багато іграшок, речей вишикувалось у рядочок —

бажають одразу потрапити до малят у садочок,

нагадують, що вдома діточки так добре грались,

улюбленими речами завжди милувались.

Давайте до знайомих іграшок ми їх приєднаємо:

кониками, машинками і півниками пограємо.

(Діти обирають вироби народних майстрів і грають з дорослими. Ігровий сюжет, ігрові ролі виникають залежно від того, який предмет потрапляє їм до рук.)

Бабуся Олена:

Я так рада з того, що онуки по-різному грають,

свої улюблені речі, іграшки до гри залучають:

з опішненських тарілочок ляльок самі годують,

з дерев'яного кухлика ведмежа медом лікують,

вовняними килимками хатинку прикрашають,

з сирними кониками перепони річки долають...

(Бабуся прощається з малятами.)

Вихователь:

Бабусенько Олено, дозвольте Вам спасибі сказати. Запрошуємо наступного разу на заняття завітати!

Бабуся Олена:

Дякую! Обов'язково до маляток на заняття прийду,

чекайте на мене — знаю, який подаруночок принесу!

Хід заняття

I. Вступна частина.

1. Гра «Свічечку запалили — вироби народних майстрів освітили!»

(Діти сідають за одним великим столом, вихователь — поруч, заходить бабуся Олена, вітається, демонструє свічечку.)

Бабуся Олена:

Вітаю вас, малята! Знову у гості до вас прийшла, велику свічечку вам принесла.

(Бабуся Олена запалює свічечку.)

— Я запалила вогник великої свічечки, запрошую дітей підійти до полицки. Я буду свічечку до цікавих речей наближати, а малята будуть називати знайомі та нові речі, брати їх до рук, розглядати.

(Вихователь допомагає дітям розглядати, називати, брати до рук вироби народних майстрів: свищики, сопілоньки, посуд, рушнички.)

Вихователь:

Дякуємо свічечці! На полицці у груповій кімнаті цікаві речі давно стояли, та діти їх не помічали, бо часу не мали! А вогник свічечки одразу увагу малят привернув: «На полицках зберігаються цікаві речі — про них треба знати і нашій малечі!».

Велика свічечка речі освітила, до малят наблизилася, розказала:

«Виготовили ці гарні речі народні майстри: іграшки-свищики (півників, собачок, коників) та посуд (глички, тарілочки) виліпили гончарі, розписали їх гончарівни. А рушнички, сорочки повишивали вишивальниці. Ложки, сопілоньки, брязкальця вирізьбили різьбярі...»

Свою роботу (посуд ліпити, одяг шити, рушники, сорочечки вишивати, іграшки робити) народні майстри розпочинали восени. Запалювали великі свічки (адже раніше ліхтариків, електрики не було), святкували Свято свічки. На Святі свічки майстри піснями, віршами працю свою прославляли та чудові вироби дорослим, дітям демонстрували! А люди раділи: свічки сяють — це майстри до роботи приступають!

2. Одягання вишитих фартушків: «Кожна дитинонька свій фартушок має — за вишитим візерунком його впізнає!»

(Вихователь привертає увагу дітей до фартушків, на яких вишито візерунки.)

Вихователь:

Діткам фартушки передали народні майстри: кравчиня пошила фартушки, а вишивальниця вишила різноманітні візерунки. Кожна дитинка свій фартушок буде мати — за своїм візерунком фартушок буде впізнавати!

Щоб спокійно працювати та не забруднитись, фартушки обирайте, за окремою вишивкою свій фартушок впізнавайте!

Фізкультхвилинка

Новий фартушок запрошує у танок!

Всі вдягнули фартушок?

Нумо, дітки, у танок:

туп-туп-туп, чобіток!

Веселиться фартушок.

У фартушках чемні діти

будуть свічечки ліпити!

(Діти виконують рухи за текстом фізкультхвилинки.)

Бабуся Олена:

Діти фартушки вдягли і стали виглядати, як справжні майстри!

Моя свічечка мріє також затанцювати, та без подружок не бажає таночок розпочинати. Хочете побачити таночок свічок-подружок? Давайте виліпимо багато свічок. Вони розпочнуть веселий танок!

(Діти дають згоду виліпити свічечки.)

3. Гра «Одна бджілка і багато свічок!»

(Вихователь пропонує розглянути свічку, визначити її колір.)

Вихователь:

Бабуся Олена буде нам допомагати мою незапалену свічечку розглядати:

— На що схожа свічечка? *(На стовпчик, товстеньку паличку...)*

Вихователь:

— А якого кольору свічечка? *(Білого.)*

(Вихователь діє з бджілкою, виставляє декілька свічок у рядочок.)

Вихователь:

Ой! Одна бджілка залетіла — багато свічок принесла!

— Скільки свічок? *(Багато.)*

— Покажіть велику свічку (маленьку свічку).

(Вихователь діє з бджілкою — по чергово наближає свічки до дітей: кожній дитині надається можливість обстежити свічечку зором, на дотик, визначити її форму, колір.)

4. Показ виконання ліплення.

Вихователь:

— Хто може сам показати, як виліпити свічку?

(Діти роблять спроби розповісти, як виліпити свічку. Вихователь може уточнити, пояснити процес ліплення свічки з глини.)

— Зліпимо свічку з глини, адже вона буде чарівною та іграшковою.

Треба узяти шматок глини до рук, добре розім'яти його у долонях, щоб глина стала м'якою.

Перед тим, як ліпити, подумайте, скільки ви хочете зліпити свічок — одну велику чи декілька менших.

— Що треба зробити, якщо надумали виліпити одну чи багато свічок?

(Діти припускають: якщо ліпити одну свічку, то можна одразу розкочувати шматок глини між долоньками, а якщо декілька свічок (дві чи три), то треба поділити шматок глини на декілька частин.)

— Сміливо беріть шматочок глини до рук і розкочуйте його між долоньками прямими рухами. Розкочувати треба тільки у руках, щоб нашим свічкам передалося тепло ваших долоньок.

Ось так можна виліпити свічку.

(Вихователь пропонує самим дітям показати, як розкочувати шматочок глини, що нагадував би форму стовпчика.)

II. Основна частина.

Діти ліплять свічки, прикрашають їх стеками на свій вибір. Вихователь пропонує різні предмети для прикрашання свічок: стрічки з тканини та паперу, намистинки.

1. Гра «Вогники».

Після закінчення ліплення діти ставлять свої свічки біля зразка.

Вихователь (з лялькою Дбайком):

— Як стало багато свічок! А велика свічка засяяла яскраво і запрошує діточок до гри: «Вогники свічок освітили те, що народні майстри зробили!».

Грати будемо так: я буду освітлювати предмети, якими була прикрашена група ще з початку року, але ви не звертали уваги на них. А от зараз вогник свічки запрошує вас роздивитись красиві речі уважніше!
(Діти підходять до полицки, на якій представлено вироби народних майстрів. Розглядають вишивки, посуд, гончарні вироби, меблі. Вихователь дає детальне пояснення назви творів декоративного мистецтва, які зацікавили дітей.)

Вихователь:

Не треба далеко іти,
Щоб цікаві речі знайти.
Можна на хвилинку зупинитись
Та все уважно роздивитись.
Багато цікавих речей побачите враз:
Вишиванки, вази, горщики, тарілі —
Їх зробили для людей, для всіх нас,
Народних майстрів руки умілі!

III. Заклучна частина.

1. Гра «Візьми до рук — скажи, що тобі сподобалося, малюк!»

2. Танок свічок.

(Діти виставляють свічки (сравжні і виліплені) на підвіконня.

Вихователь:

Свічечки на підвіконні будуть стояти — темряву відганяти! Хай усі знають, що у нашому садочку помічники майстрів гарні речі своїми рученятами виліпляють, шанують, зберігають та кожного дня їх до гри залучають!